

Д. Слюсар

З ІСТОРІЇ ДОСЛІДЖЕННЯ ТА ІСТОРІОГРАФІЇ ПАМ'ЯТОК ЛЕЖНИЦЬКОЇ ГРУПИ РАННЬОСКІФСЬКОГО ЧАСУ

У статті розглянуто історію дослідження пам'яток лежницької групи ранньоскіфського часу, що займала доволі значну територію Західної Волині та прилеглих теренів південного Полісся і охоплювала верхні басейни Західного Бугу на заході та Стиру на сході. Висвітлено основні історіографічні аспекти та проведено аналіз ключових концепцій щодо культурно-хронологічної приналежності розглянутих пам'яток.

Ключові слова: археологія України, скіфський час, лежницька група, висоцька культура, пам'ятки.

На початку доби раннього заліза, територія Західної Волині стала місцем формування цілком нового культурного явища — лежницької групи пам'яток, яка відрізняється за своїми ознаками від лужицької та висоцької культур, що передували їй на цих теренах, а також синхронних лісостепових груп пам'яток ранньоскіфського часу суміжних територій (черепинсько-лагодівська, могилянська).

Перші відомості про знахідки матеріалів ранньозалізного часу зі згаданих теренів знаходимо у дослідженні Б. Януша, сполонізованого українця за походженням, відомого також під псевдонімом В. Карпович. Так, у 1918 р. він видав своєрідний каталог пам'яток Східної Галичини, в якому вміщено докладний опис знайдених там матеріалів та історію їхнього відкриття. Не оминув він і територію Сокальського повіту (сучасн. Шептицький район) та вказав на знахідки бронзових і керамічних виробів типу Чехи—Висоцько¹ поблизу Белза,

Бишева, Станина та Ульвівка (Janusz 1918, s. 205—213).

Більш детальні відомості про відкриття пам'яток лежницького типу подає Я. Брик, який влітку 1923 р. провів масштабні розвідки у басейні Західного Бугу. Він виявив низку поселень поблизу сіл Станин, Павлів, Яструбичі, Волсвин, Волиця теперішнього Шептицького району та Гребенне Томашівського повіту Республіки Польща з керамікою, прикрашеною нігтьовим орнаментом, наліпними валиками під вінцями і наскрізними проколами. Крім того, варта уваги знайдена у с. Павлів опуклобока біконічна ваза, що може походити з могильника (Bryk 1924, s. 50—68).

Того ж 1923 р., невеликі дослідження поселення лежницької групи провела І. Савицька неподалік с. Головно (Ковельський р-н). Було відкрито дві великі ями, одна з яких, очевидно, мала господарське призначення, тоді як в іншій простежено залишки великої кількості вугілля та перепалених каменів, які засвідчували наявність тут сильно знищеного вогнища. В об'єктах знайдено велику кількість характерної кераміки та виробів з кременю, датованих періодом HaD (V ст. до н. е.) (Sawicka 1930, s. 225—240).

Важливі свідчення залишив український дослідник Волині передвоєнного часу О. Цинкаловський. У 1934 р. він виявив поселення ранньозалізного часу поблизу с. Лежниця (Крушельницька 1986, с. 11), а згодом описав ряд інших пам'яток лужицької та висоцької культур, частина з яких (Амбукив, Петрове (Цуцнів), Лежниця, Кречів, Оржів, Головно, Ульві-

ного часу заходу України зараховували до пам'яток типу Чехи—Висоцько.

1. У довоєнний і міжвоєнний періоди практично всі виявлені матеріали пізньобронзового—ранньозалізного часу заходили до колекції Музею історії та етнографії в Києві.

© Д. СЛЮСАР, 2025

This is an Open Access article under the CC BY-NC-ND 4.0 license <https://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/4.0/legalcode.uk>

вок, Володимир) у світлі сучасних даних може належати до лежницької групи (Cyncałowski 1961, s. 93—103).

Перші стаціонарні дослідження провів М. Пелешишин у 1962 р. на поселенні в с. Лежниця, що в майбутньому стане епонімним для цілої групи пам'яток ранньоскіфського часу Західної Волині. Дослідникові, окрім матеріалів культури лійчастого посуду, вдалось зібрати низку фрагментів керамічних виробів зі значною домішкою піску та товченого кварцу. Серед них були частини півсферичних мисок з потоншеними і загнутими до середини краями, а також уламки вінець горщиків, орнаментованих наскрізними проколами під вінцями, нігтьовими вдавленнями і перлинним орнаментом (Пелешишин 1962, с. 14—15). Важливе значення для датування цього комплексу відіграє частина псалія, виготовленого з рогу оленя, на кінці якого вирізано підпрямокутний отвір, а на його переломі — сліди ще одного. І хоча М. Пелешишин не подав хронології знахідки, згідно теперішніх даних, її можна датувати періодом не раніше НаС (VIII—VII ст. до н. е.).

У 1965 р. М. Пелешишин відкрив поселення ранньозалізного часу біля с. Буяни, а також провів невеликі розкопки на пам'ятках поблизу Валентинова й Торчина, де виявив типові керамічні матеріали лежницької групи, а також шматки залізного шлаку (Пелешишин 1965, с. 11; Крушельницька 1993, с. 146).

Протягом 1966 р. декілька пам'яток ранньозалізного періоду було відкрито експедицією І. Свешнікова. Зокрема він зафіксував поселення поблизу Сокаля, Завишені, Поториці та Шпиколосів, де виявив характерний керамічний матеріал (Свешніков 1966, с. 1—36).

Найбільш східні лежницькі матеріали виявила І. Русанова під час розвідок 1966 р. Вона знайшла поселення поблизу сс. Гумнище і Боремель в басейні Стиру, а також Литовеж і Заставне у басейні Західного Бугу (Русанова 1966, с. 1—9). У 1967 р. дослідниця опублікувала нові матеріали, які значно розширили тогочасні уявлення про північну межу розселення носіїв лежницької групи. Зокрема, в басейні р. Стохід сліди поселень ранньоскіфського часу були засвідчені біля сіл Хорохорин, Студині, Богущівська Мар'янівна та Підріжжя. На останньому в результаті розкопок отримано невелику кількість кераміки лежницького типу (Русанова 1967, с. 1—11).

Згодом у 1970 р. Західнобузька археологічна експедиція під керівництвом Л. Крушельницької здобула нові дані для розуміння особливостей матеріальної культури лежницьких пам'яток. Було обстежено відоме в літературі поселення поблизу с. Лежниця, однак у цей час провести там археологічні розкопки не видавалося можливим. Ще одну пам'ятку досліджено у с. Свитазів на Сокальщині, перші знахідки на якій були виявлені ще у 1960 р. розвідковим

загоном М. Пелешишина. Там закладено декілька траншей і розкопів, внаслідок чого відкрито одну житлову споруду наземного типу, а також залишки трьох напівземлянкових споруд стовпової конструкції майже квадратної форми з підвальними ямами (Крушельницька 1970, с. 2—17).

Наступного 1971 р. Західнобузька експедиція продовжила свої дослідження поблизу сіл Павлів і Ромош. Після детального обстеження встановлено, що пам'ятка лежницького типу у Павлові зовсім знищена: там вдалось зібрати лише дрібні уламки кераміки (Крушельницька 1971а, с. 1—24). Водночас, стверджено наявність матеріалу ранньозалізного часу біля с. Ромош в урочищі Звіринець-гора. У закладеному розкопі та невеликій траншеї вдалось виявити декілька розвалів горщиків і бронзовий щиток від серезки чи окуляроподібної підвіски. Таке розміщення майже цілих посудин поряд з прикрасами і водночас відсутність в розкопі слідів будь-яких об'єктів цього часу дозволили припустити наявність у цьому місці сильно знищеного пізнішими поселеннями могильника з кремаціями (Крушельницька 1971а, с. 8—24). Невеликі розкопки були також проведені на території іншого урочища — Звіринець. Там відкрито декілька плям, які після вибірки виявились господарськими ямами (Крушельницька 1971а, с. 8—11).

Цього ж року вийшла в світ ґрунтозна стаття Л. Крушельницької, в якій дослідниця опублікувала знайдені матеріали та аргументовано довела відмінність пам'яток лежницького типу від лужицької та висоцької культур. Одночасно було звернуто увагу на їхню безперечну близькість до старожитностей скіфського часу лісостепової зони України (Крушельницькая 1971b).

Одні з найраніших матеріалів лежницької групи, які засвідчили наявність бронзолivarної справи у її носіїв, були виявлені в 1972 р. П. Раппопортом у м. Володимирі. Вчений відкрив об'єкт, у заповненні якого були зібрані 24 фрагменти побитих ливарних матриць і фрагменти кераміки від горщика тюльпаноподібної форми з опершавленою у смуги поверхнею та наскрізними проколами під вінцями. Звідти ж походила нижня частина великої біконічної вази і вінце іншої тонкостінної посудинки (Крушельницька 1988).

Досить цінними є результати розвідкових робіт, проведених у 1970-х рр. І. Михальчишином в басейні Західного Бугу. Будучи на службі у прикордонних військах, дослідник мав змогу оглянути малодоступні терени і відкрити десятки невідомих раніше пам'яток, серед яких й ті, що відносяться до лежницької групи. Так, у 1973 р. І. Михальчишин виявив поселення під назвою Белз-Гора, Нісмичі I, Варяж I на території Львівської та Устилуг I Лежниця III Волинської областей (Михальчишин

1973, с. 1—65). У 1974 р. вчений знайшов нові матеріали лежницького типу поблизу Сільця, Волиці, Пархоменкового, Рівного Ковельського р-ну Волинської області (Михальчишин 1974, с. 1—48), а впродовж літа 1975 р. — поблизу сіл Підмостичі, Поповичі, Циків, Мелешки Яворівського р-ну, Львівської обл. (Михальчишин 1975, с. 1—61).

Підсумком усіх вищезгаданих робіт і першою спробою систематизації та інтерпретації зібраного матеріалу стала монографія Л. Крушельницької, в якій один з розділів присвячено лежницькій групі, назва якої походить від першого стаціонарно дослідженого поселення поблизу с. Лежниця. У роботі дослідниця зосередила увагу на питаннях хронології, типології виявлених матеріалів, а також місцю лежницької групи серед інших культур того часу (Крушельницька 1976, с. 60—72).

Низку матеріалів ранньозалізного віку було зібрано в 1973—1977 рр. радянським археологом В. Кропоткіним під час розкопок багатшарового поселення біля с. Ромош. Серед них велика кількість фрагментів вінець з наскрізними проколами та перлинним орнаментом під краєм, а також боковин з опершавленою поверхнею, орнаментованих нігтевими вдавленнями. Трапились також низка фрагментів від покришок-дисків, поверхня яких з одного боку була гладка, а з іншого — вкрита борозенками і нігтьовим орнаментом (Кропоткин 1973, с. 1—6; 1974, с. 1—10; 1975, с. 1—8; 1976, с. 1—10; 1977, с. 1—8). Вартий уваги також фрагмент кістяного псалія з округлим у плані отвором, що дозволяє датувати даний комплекс періодом НаС (VIII—VII ст. до н. е.) (Кропоткин 1974, с. 6).

Науковий інтерес становлять результати польових досліджень І. Свешнікова у 1978 р. поблизу с. Межириччя (Чекно) Дубенського району Рівненської області, під час яких вдалось відкрити 2 заглиблені житлові споруди та господарську яму з окремими людськими кістками і фрагментами кераміки лежницького типу (Свешніков 1978, с. 1—32).

Поселення з матеріалами близькими до лежницької групи виявив у 1983 р. Д. Павлів в урочищі Зацерковне поблизу с. Ульвівка на Львівщині. Тоді вдалось відкрити залишки наземної споруди і три великих вогнища зі значною кількістю кераміки (Павлів 2006). Комплекс цікавий тим, що яскраво ілюструє існування в межах Західної Волині ульвівсько-лежницького культурного горизонту, який вкладається в хронологічні рамки НаА2—НаС1 (XI—VIII ст. до н. е.) (Павлів 2006, с. 163—164).

У 1984 р. археологічною експедицією під керівництвом В. Кропоткіна проведено повторні розкопки багатшарового поселення поблизу с. Ромош, однак як і в попередні роки жодних об'єктів ранньозалізного часу тут виявити не вдалося. Привертає увагу лише бронзова

сережка у півтора оберти, а також низка знайдених у культурному шарі керамічних фрагментів, серед яких верхні частини посудин з опершавленою поверхнею та уламок опуклобокої біконічної вази, аналогічної до посудини, виявленої у 1971 р. Л. Крушельницькою (Кропоткин 1984, с. 1—7).

Декілька місцезнаходжень з керамікою ранньоскіфського часу відкрив І. Михальчишин в 1986 р. поблизу міста Володимир (Фалемичі, Зимне II) (Михальчишин 1986b, с. 1—9). Однак стаціонарних досліджень там не проводилось.

Надзвичайно важливими є матеріали, зібрані у 1986 р. внаслідок масштабних розвідкових робіт по «Зводу пам'яток Волинської області» під керівництвом Л. Крушельницької за участі І. Михальчишина, В. Івановського та В. Коноплі. Тоді вдалось відкрити понад два десятки пам'яток лежницької групи, серед них: Березовичі, Бубнів, Горичів, Маркостав I, Амбуків, Лежниця II, III, Литовеж, Головне I, Смолява, Гумнище, Марянівка, Замости I, II, Пісочне, Тур, Оленівка, Клопочин I, II, Старий Порицьк, Радовичі, Щенятин, Милятин та Кречів I (Крушельницька 1986, с. 1—64). Частина з них була опублікована у вигляді короткого повідомлення (Михальчишин 1986a). Ці дані дозволили дещо уточнити на той час не до кінця з'ясований ареал поширення даної групи пам'яток.

Доповненням до згаданих напрацювань стали матеріали здобуті в 1987 р. В. Шкоропадом, який відкрив ще декілька невідомих раніше поселень ранньозалізного часу (Линів, Маяки I, II) і дослідив одну споруду господарського призначення (Шкоропад 1987, с. 1—8).

Ряд нових поселень ранньоскіфського часу з характерним лежницьким матеріалом вдалось засвідчити у 1987 році Західнобузькими розвідковими загонами під керівництвом В. Коноплі (Хмелівка I, Селець II, Маркостав II, III, VII, VIII, Бубнів II, IV та Березовичі II (Конопля 1987, с. 1—40), І. Михальчишина та В. Івановського (Острів II, III, та Литовеж III) (Івановський 1987, с. 1—19).

Культурний шар ранньоскіфського часу виявив у 1988 р. В. Івановський під час розкопок поселення римського часу Шарпанці I. Тоді вчений зібрав низку фрагментів кераміки, серед яких уламок типового ульвівського келика зі слідами кріплення ручки та орнаментом у вигляді косих насічок (Івановський 1999).

Більш докладні відомості про характер заселення лежницької пам'ятки у Линіві отримали Д. Козак і В. Шкоропад під час розкопок 1988—1989 рр. Було досліджено одне житло, три господарські споруди та десять заглиблених ям-погребів (Козак, Шкоропад 1988, с. 8—10; 1989, с. 4—6). Усі зібрані дані після детального опрацювання були опубліковані в 1994 р. у монографії, в якій матеріалам лежницької групи присвячено окремий розділ (Козак 1994,

с. 11—17). Згодом у 2013 р. праця була перевидана з деякими доповненнями (Козак 2013, с. 16—22).

У 1989 р. розвідкові роботи на території Західної Волині продовжив І. Михальчишин, який відкрив ще шість нових пам'яток в межах теперішнього Шептицького району Львівської області з виразними матеріалами ранньоскіфського часу (Немилів І, Лопатин І, II, Нестаничі, Яструбичі, Червоноград) (Михальчишин 1989, с. 1—13). Впродовж наступного 1990 року зафіксував наявність нових об'єктів (Стоянів 1, Тетевчиці, Синьків 1, Волиця Барилова, Увин, Оплицько, Яструбичі 1, 2, 5) (Михальчишин 1990, с. 1—10). З поміж зібраних дослідником артефактів яскраво виділяються комплекси лежницької групи поблизу с. Яструбичі, де поряд з керамікою були знайдені десятки бронзових виробів — фрагменти цвяхоподібних шпильок, сережок, підвісок, щитків, рунок та бронзового дроту (Михальчишин 1990, с. 4—6). При повторному обстеженні цієї території у 1991 році, І. Михальчишин зібрав ще понад 10 бронзових предметів. Це шпильки, скроневі кільця, бронзовий дріт, крапля плавленої бронзи і фрагмент керамічної пустотілої трубки, який може бути частиною матриці (Михальчишин 1991, с. 4—5). Усі ці дані свідчать про ймовірну наявність тут знищеного могильника лежницької групи або ж, скоріше за все, якогось бронзолитарного осередку чи майстерні.

Тоді ж на деяких згаданих пам'ятках були проведені невеликі розкопки за участі В. Коноплі, І. Михальчишина, В. Івановського та В. Філевич. Внаслідок цього стверджено, що поселення зазнали відчутних руйнувань в процесі вибирання піску і сільськогосподарських робіт. Дослідниками зібрано велику кількість керамічного матеріалу з проколами під вінцями, ямками та наліпними валиками, а також спіралеподібні навершя бронзових шпильок (Івановський та ін. 1998).

У 1989—1990 рр. археологічною експедицією Львівського університету під керівництвом М. Пелешишина проведено розкопки поселення ранньозалізного часу у 5-му мікрорайоні м. Червоноград. В літературі присутні лише короткі згадки про ці роботи (Пелешишин 1993а; 1993b), хоча тоді було виявлено наземну споруду з ровиком, два округлі заглиблення та чотири вогнища, які, можливо, є залишками інших наземних жител. Поблизу відкритих об'єктів і в їхньому заповненні зібрано типові для лежницької групи фрагменти кераміки, уламки двох черпаків та кістяну орнаментовану прикрасу (Пелешишин 1989, с. 19—22; 1990, с. 14—18).

Унікальні матеріали ранньозалізного часу вдалось отримати Д. Козаку і В. Шкоропаду під час розкопок 1990—1992 рр. пам'ятки біля с. Городок на Волині. Дослідники відкрили поселенський комплекс, який складався з однієї

господарської споруди і трьох ям (Козак 1990, с. 4—5), а також могильник з трьома інгумаційними похованнями, помилково віднесеними до висоцької культури. Усі ці матеріали згодом були опубліковані в щорічнику «Археологічні дослідження на Україні» (Козак 1991), а також у колективній монографії (Козак, Оприск, Шкоропад 1999, с. 71—74). Важливість цих досліджень полягає у відкритті фактично першого в Західній Волині, доволі незвичного, могильника ранньоскіфського часу з бідним, але яскраво вираженим супровідним інвентарем, який датує пам'ятку в межах першої половини VII—VI ст. до н. е.

Певною квінтесенцією у сфері вивчення лежницької групи став окремий розділ Л. Крушельницької у колективній монографії. Дослідниця публікує невеликий каталог пам'яток цього типу та найбільш яскраві матеріали, зібрані впродовж майже 30 років з часу перших стаціонарних досліджень. Основний акцент археологиня зробила на характеристиці матеріальної культури лежницької групи та уточненні її датування в світлі тогочасних даних. Однак найбільш цінними у праці є вперше висловлені тези про можливість зв'язку лежницьких пам'яток із старожитностями ульвівсько-рованцівського типу, зокрема могильником у Тяглові, який хронологічно співпадає з найранішими комплексами лежницької групи (ред. Крушельницька 1993).

Ще одні масштабні розвідкові роботи у басейні Стиру провели у другій половині 1990-х рр. співробітники Волинського краєзнавчого музею під керівництвом В. Коноплі та В. Івановського. Внаслідок цього вдалось відкрити 19 нових лежницьких пам'яток, що значно збагатило тогочасні уявлення про поширення населення цієї групи у східному напрямку (Конопля, Івановський 1997).

Навесні 1996 р. під час рятівних розкопок поселення Червоноград 7 (ур. Восьмьорка) В. Войнаровський, В. Конопля та В. Івановський виявили заглиблену споруду з вогнищем та дві господарських ями цього часу (Войнаровський, Івановський, Конопля 1999, с. 113—114).

Унікальною знахідкою, яка лишилась майже непоміченою в археологічному середовищі, стала хіоська амфора V ст. до н. е., знайдена у 1998 р. поблизу с. Торговиця біля Луцька. Розвал амфори був зафіксований Б. Прищепою у передматериковому шарі на дитинці середньовічного городища поряд з кількома уламками кераміки ранньоскіфського часу (Прищеп, Назаров 1999). Такі амфори використовувались для зберігання та перевезення вина, що свідчить про контакти місцевого населення з античним світом.

Науковий інтерес становлять матеріали лежницької групи, отримані В. Шкоропадом у 2002 р. під час розкопок на околиці с. Рованці, в урочищі Гнідавська гірка. Тоді було відкри-

то прямокутне лежницьке житло з вогнищем (Шкоропад 2003, с. 2—3).

В археологічній літературі також наявні фрагментовані відомості про рятівні розкопки В. Войнаровського на початку 2000-х рр. у м. Червоноград (ур. Смітник), внаслідок яких було відкрито залишки двох заглиблених споруд із глинобитними печами, віднесених до лежницької групи (Войнаровський 2004, с. 52). На пам'ятці також знайдено бронзовий фіксатор ременів кінської упряжі, аналогів якому досі невідомі. Подібні деталі кінської зброї походять з далеких від Волині кіммерійських та скіфських пам'яток VIII—V ст. до н. е. (Войнаровський 2004, с. 56).

Протягом 1993—2004 рр. археологічні експедиції під керівництвом Д. Козака і В. Шкоропад проводили рятівні дослідження багатопарового поселення біля с. Хрінники, в урочищі Шанків Яр. Впродовж цього часу поряд з іншими культурами було досліджено лежницький горизонт та відкрито одне житло, вісім господарських споруд і чотирнадцять ям, у заповненні яких виявлено кістяні, кам'яні та керамічні вироби (Шкоропад 1999; Козак, Прищепа, Шкоропад 2004, с. 14—21). На цьому дослідженні пам'ятки не завершилися і вже впродовж 2004—2009 рр. тут були відкриті ще два житла, тридцять один об'єкт господарського призначення, зібрано багату колекцію керамічних і крем'яних виробів, а також бронзові речі, серед яких дві шпильки, фрагмент завушнички та наконечник стріли скіфського типу, що датується другою половиною VI — початком V ст. до н. е. (Козак 2012, с. 7—60).

Цікавий об'єкт ранньозалізного часу був відкритий Д. Козаком у 2008 р. Це житлово-господарський комплекс рибалки, який складався з житла-сушарки з вогнищем і прилеглих до нього двох господарських ям (Козак 2009b). Біля південної стінки житла виявлено низку предметів, які свідчать, що основним продуктом сушіння була риба. Досліднику навіть вдалось реконструювати виявлені рибальські знаряддя, такі як кістяний гарпун, ніж-долото для чищення нутрощів і кістяний ухват, сформований з великих ікол дикого кабана. Результати розкопок були опубліковані (Козак 2009a).

Слід згадати також про дослідження Волинської філії ОАСУ під керівництвом О. Златогорського багатопарового поселення біля с. Рованці у 2008 р. Внаслідок чого вдалось зібрати колекцію керамічних виробів, серед яких майже цілий горщик лежницького типу, помилково віднесений до могилянської групи (Златогорський 2008, с. 46). Отримані матеріали були опубліковані (Златогорський 2010).

У наступному 2009 р. цією ж експедицією було відкрито ряд об'єктів з матеріалами ранньоскіфського часу. Зокрема досліджено одне житло, три споруди і сім господарських ям, від-

несених дослідниками до лужицької культури (Златогорський, Бардецький 2009b, с. 1—49). Хоча судячи з опису та характерних ознак, ці матеріали можуть належати до лежницької групи. Отримані результати були частково опубліковані у щорічному збірнику «Археологічні дослідження в Україні» (Златогорський, Бардецький 2009a; 2010).

Станом на сьогодні найбільш віддаленою на північ лежницькою пам'яткою є поселення поблизу смт. Шацьк Волинської області. Під час її розкопок у 2009—2010 рр. відкрито дві господарські ями з фрагментами кераміки ранньоскіфського часу (Златогорський, Демедюк 2011).

Всебічний аналіз виявлених матеріалів ранньоскіфського часу з поселення в Хрінниках провів Д. Павлів. У спільній публікації з Д. Козаком археологи охарактеризували лежницький комплекс та висловили дві версії щодо хронології пам'ятки. Перша базується на припущенні існування двох різночасових горизонтів (періодів заселення), що охоплюють фази НВ1 — НВ2/В3 (IX—VIII/VII ст. до н. е.) та НВ3 — НД1 (VII/VI—V ст. до н. е.) відповідно. Друга версія припускає існування одного культурного горизонту на пам'ятці, що вкладається в рамки НС—НД (кінець VII — V ст. до н. е.) (Козак, Павлів 2010).

Сучасні дослідження представлені величезними за обсягом напрацюваннями та польовими роботами НДЦ «Рятівна археологічна служба», проведеними впродовж останніх десятиліть і, фактично, продовжуються до сьогодні. Серед них варто згадати розкопки під керівництвом Т. Милана на поселенні Жвирка-Завишень у 2006 р. Там було відкрито низку господарських споруд та зібрано велику кількість уламків керамічних виробів лежницького типу, серед яких увагу привертає глиняний виріб у вигляді стилізованої фігурки ноги людини (Милан, Осаульчук, Сало 2006, с. 1—36). Отримані матеріали були опубліковані (Милан, Осаульчук 2011).

Протягом 2010—2014 рр. дослідження багатопарового поселення на березі Хрінницького водосховища продовжились. У цей час було відкрито ще дві споруди і три господарські ями, зібрано виразний керамічний матеріал. Цінним артефактом з культурного шару є біфаціальний серп, виготовлений з туронського кремню (Козак 2016, с. 13—17).

Багатий керамічний матеріал лежницької групи вдалось зібрати у 2016 р. під час розкопок НДЦ «РАС» на поселенні Корчів 15 неподалік Белза на Львівщині. Серед виявлених знахідок виділяється розвал тюльпаноподібного горщика зі звуженою, не чітко вираженою, шийкою та перлинним орнаментом під краєм вінець. Характерними для пам'яток ранньоскіфського часу є також низка фрагментів вінець діжкоподібних горщиків з проколами

і нігтьовими вдавненнями (Назар, Кісілевич, Ковальський-Білокрилий 2016, с. 1—42). Поряд з тим, у розкопі були зафіксовані відкрите вогнище і господарську яму (Назар, Ковальський-Білокрилий 2018).

Співробітники НДЦ «Рятівна археологічна служба» в рамках проекту «Археологічний кадастр Львівської області» провели масштабні археологічні розвідки впродовж 2007—2020 рр. Вони не лише збагатили наші відомості про характер заселення території Західної Волині в давнину, а й значно поповнили кількість виявлених пам'яток ранньозалізного часу, яка склала понад 200 об'єктів та місцезнаходжень з характерним для розглядуваної культури матеріалом. Серед найбільш важливих варто згадати археологічні дослідження в басейнах р. Себечівка (Сілаєв, Плеханов, Фіцко 2008), Солокія (Чорний та ін. 2012), Варенжанка (Назар, Кісілевич 2011), Західний Буг (Остапик 2010), Білий стік (Сілаєв, Ільчишин 2019а) та Острівка (Сілаєв та ін. 2018). Станом на зараз, це найбільш повні розвідкові дослідження зазначених районів.

Значний обсяг матеріалу ранньоскіфського часу було здобуто у 2016—2018 рр. експедиціями НДЦ «РАС» під керівництвом О. Сілаєва на пам'ятках Міжгір'я І, ІІІ, Роговичі І, ІІ і Марковичі І Волинської області. Внаслідок рятівних досліджень на поселенні Роговичі І відкрито житло-напівземлянку з вогнищем та дванадцять об'єктів, які були зараховані до господарських ям і споруд. (Сілаєв 2017). Попри те що датуючих металевих артефактів знайдено не було, виявлені кременеві та керамічні вироби дозволяють простежити певний зв'язок між пам'ятками ульвівецько-рованцівського типу й лежницькою групою. У 2019 р. після завершення камеральних і науково-технічних досліджень, результати розкопок були опубліковані в декількох збірниках (Сілаєв 2018; Сілаєв, Ільчишин 2019b).

Не менш важливими є матеріали лежницької групи, здобуті в результаті кількарічних досліджень пам'яток Карів І і Карів ХІІІ Шептицького р-ну Львівської обл. Карівською археологічною експедицією під керівництвом Я. Онищука. У 2017 р. під час перших стаціонарних розкопок могильника римського часу Карів І було зафіксовано культурний шар ранньоскіфської доби, виявлено низку характерних фрагментів кераміки та бронзову окуляроподібну підвіску (Онищук, Сидорович, Гринчишин 2017, с. 53). На території неподалік розташованої багатопарової пам'ятки Карів ХІІІ в результаті досліджень 2019—2021 рр. було відкрито було відкрито одну господарську яму та зібрано значний керамічний матеріал лежницького типу (Онищук, Сидорович 2019, с. 1—40). Крім того, в процесі розкопок були отримані дані, які дозволяють не лише стверджувати приналежність цих поселень до лежницької групи,

а й досить чітко датувати їх ранньоскіфським часом за знахідкою сережки з цвяхоподібним навершям (Онищук, Сидорович 2020, с. 53). Такі вироби були поширені на Правобережжі та Поділлі не раніше поч. VI ст. до н. е. (Петренко 1978, с. 21).

Певний внесок у розв'язання проблеми походження та інтерпретації лежницького комплексу з Хрінник належить А. Бардецькому, який опублікував низку невідомих матеріалів і провів комплексний аналіз пам'ятки. Як наслідок, автор дійшов висновку про близькість виявлених там артефактів з матеріалами ульвівецько-рованцівського типу і вказав на їхню приналежність до лужицької культури. Цим самим дослідник заперечив окремішність лежницької групи, яка ілюструє, за його словами, лише окрему хронологічну фазу розвитку лужицької культури. На думку А. Бардецького, надалі варто взагалі відмовитись від найменування окремих культурних груп (лежницької та ульвівецько-рованцівської), а об'єднати їх у збірну ульвівецько-лежницьку групу (Бардецький 2019).

У 2019—2020 рр. Волинською археологічною експедицією під керівництвом В. Баюка були продовжені розкопки пам'ятки Хрінники І. Тоді ж була виявлена значна кількість кераміки та бронзова шпилька з петельчастою голівкою (Баюк, Конопля, Погоральський 2020). Ці матеріали значною мірою доповнили комплекс знахідок ранньоскіфського часу з цього поселення, яке в певній мірі є унікальним, адже зберігає риси притаманні як самій лежницькій групі, так і дещо ранішим пам'яткам передскіфського часу.

Отже, тривалий період вивчення лежницької групи і нагромадження різноманітного матеріалу дозволили наблизитись до розуміння культурно-історичних процесів, що відбувались впродовж передскіфського і ранньоскіфського часу на території Західної Волині, також їхніх наслідків для населення, що проживало на цих теренах.

ЛІТЕРАТУРА

- Бардецький, А. 2019. Етюди до характеристики поселення ранньозалізного віку Хрінники-Шанків Яр. *Археологія і давня історія України*, 1 (30), с. 5-22.
- Баюк, В., Конопля, В., Погоральський, Я. 2020. Керамічний комплекс поселення Хрінники І (за матеріалами досліджень 2019 року). *Старий Луцьк*, XVII, с. 212-216.
- Войнаровський, В. 2004. Нові археологічні матеріали з Червонограду та його околиць. *Белз і Белзська земля*, 1, с. 52-59.
- Войнаровський, В., Івановський, В., Конопля, В. 1999. Багатопарове поселення Червоноград 7. *Львівський археологічний вісник*, 1, с. 109-120.
- Златогорський, О. 2008. *Звіт про результати археологічних досліджень на багатопаровому по-*

селенні в урочищі «Гнідавська Гірка» село Рованці Луцького району 2008 року. НА ІА НАН України, ф. 64, 2008/169.

Златогорський, О. 2010. Рятівні розкопки на Волині у 2008 році. Археологічні дослідження Львівського університету, 13, с. 296-308.

Златогорський, О., Бардецький, А. 2009а. Дослідження багатошарового поселення в уроч. Гнідавська гірка 2009 р. Археологічні дослідження в Україні 2009 р., с. 145-148.

Златогорський, О., Бардецький, А. 2009б. Звіт про результати археологічних досліджень на території багатошарового поселення у селі Рованці, урочище «Гнідавська Гірка» Луцького району 2009 року. НА ІА НАН України, ф. 64, 2009/50.

Златогорський, О., Бардецький, А. 2010. Дослідження багатошарового поселення Гнідавська гірка біля Луцька у 2009 році. *Materiały i sprawozdania Rzeszowskiego ośrodka archeologicznego*, XXXI, с. 101-114.

Златогорський, О., Демедюк, С. 2011. Рятівні дослідження у селищі Шацьк на Волині. Археологічні дослідження в Україні 2010 р., с. 133.

Івановський, В. 1987. Звіт про роботу Західнобузької госпдоговірної археологічної експедиції ІСН АН УРСР за 1987 рік. НА ІА НАН України, ф. 64, 1987/148.

Івановський, В. 1999. Дослідження пам'яток римського часу в Західному Побужжі. *Львівський археологічний вісник*, 1, с. 65-72.

Івановський, В., Конопля, В., Михальчишин, І., Філевич, В. 1998. Археологічні дослідження біля с. Яструбичі. *Волино-Подільські археологічні студії*, 1, с. 173-189.

Козак, Д. 1990. Звіт про розкопки багатошарового поселення у с. Городок на Волині у 1990 р. НА ІА НАН України, ф. 64, 1990/25а.

Козак, Д. 1991. Багатошарове поселення біля с. Городок на Волині. Археологічні дослідження на Україні у 1990 р., с. 28-29.

Козак, Д. 1994. *Пам'ятки давньої історії Волині у с. Линів*. Львів: РАС.

Козак, Д. 2009а. До питання про рибальство у скіфську добу на Волині. *Vita Antiqua*, 7—8, с. 130-134.

Козак, Д. 2009б. Житлово-господарський комплекс рибалок доби раннього залізного віку на Волині. *Археологія*, 2, с. 94-98.

Козак, Д. 2012. *Поселення неврів, слов'ян та германців на Стирі*. Київ: ІА НАН України.

Козак, Д. 2013. *Линівський археологічний комплекс (матеріали з багатошарового поселення біля с. Линів на Волині)*. Київ; Львів: Ліга-Прес.

Козак, Д. 2016. *Хрінники (Шанків Яр) — пам'ятка давньої історії Волині*. Київ: ІА НАН України.

Козак, Д., Шкоропад, В. 1988. Звіт про археологічні дослідження у с. Линів на Волині у 1988 р. НА ІА НАН України, ф. 64, 1988/116.

Козак, Д., Шкоропад, В. 1989. Звіт про розкопки багатошарового поселення у с. Линів на Волині у 1989 р. НА ІА НАН України, ф. 64, 1989/29.

Козак, Д., Оприск, В., Шкоропад, В. 1999. *Пам'ятки давньої історії Волині у с. Городок*. Київ: ІА НАН України.

Козак, Д., Прищепа, Б., Шкоропад, В. 2004. *Давні землероби Волині (пам'ятки археології на Хрінницькому водоймищі)*. Київ: ІА НАН України.

Козак, Д., Павлів, Д. 2010. Поселення ранньозалізного часу біля с. Хрінники на Волині. *Археологія і давня історія України*, 2, с. 71-96.

Конопля, В. 1987. Звіт про роботу Західнобузького загону Волинської археологічної експедиції за 1987 рік. Архів відділу археології Інституту Українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, № 1148.

Конопля, В., Івановський, В. 1997. *Пам'ятки археології Надстир'я*. Львів: НВФ Українські технології.

Кропоткин, В. 1973. *Отчет об археологических раскопках поселения и могильника у с. Ромош Сокальского района, Львовской обл. в 1973 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1973/104.

Кропоткин, В. 1974. *Отчет об археологических раскопках поселения и могильника у с. Ромош Сокальского района, Львовской обл. в 1974 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1974/116.

Кропоткин, В. 1975. *Отчет об археологических раскопках поселения и могильника у с. Ромош Сокальского района, Львовской обл. в 1975 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1975/124.

Кропоткин, В. 1976. *Отчет об археологических раскопках поселения и могильника у с. Ромош Сокальского района, Львовской обл. в 1976 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1976/114.

Кропоткин, В. 1977. *Отчет об археологических раскопках поселения у с. Ромош Сокальского района, Львовской обл. в 1977 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1977/122.

Кропоткин, В. 1984. *Отчет об археологических раскопках поселения у с. Ромош Сокальского района, Львовской обл. в 1984 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1984/179.

Крушельницька, Л. 1970. Звіт про роботу Західнобузької археологічної експедиції у 1970 році. НА ІА НАН України, ф. 64, 1970/78.

Крушельницька, Л. 1971а. Звіт про роботу Західнобузької археологічної експедиції у 1971 році. НА ІА НАН України, ф. 64, 1971/80.

Крушельницкая, Л. 1971b. Пам'ятники раннежелезного времени в верховьях Западного Буга. *Советская археология*, 3, с. 58-66.

Крушельницька, Л. 1976. *Північне Прикарпаття і Західна Волинь за доби раннього заліза*. Київ: Наукова думка.

Крушельницька, Л. 1986. *Науковий звіт про роботу Волинської обласної госпдоговірної археологічної експедиції ІСН АН УРСР за 1986 рік*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1986/109.

Крушельницька, Л. 1988. Бронзоліварний осередок IX—VIII ст. до н. е. на території Володимира-Волинського. В: *Минуле і сучасне Волині. Тези доповідей та повідомлень II-ої Волинської історико-краєзнавчої конференції, Луцьк, 26—28 травня, 1988*. Луцьк, с. 53-55.

Крушельницька, Л. 1993. Лежницька група пам'яток Волині. В: Крушельницька, Л. (ред.). *Пам'ятки гальштатського періоду в межиріччі Вісли, Дністра і Прип'яті*. Київ: Наукова думка, с. 143-158.

Милян, Т., Осаульчук, О., Сало, Б. 2006. Звіт про підсумки рятівних археологічних робіт (розкопок) у зоні будівництва кварталу індивідуальної житлової забудови на території смт. Жвирка Сокальського району Львівської області у 2006 р. НА НДЦ «РАС» ІА НАН України.

Милян, Т., Осаульчук, О. 2011. Дослідження багатошарової пам'ятки Завишень-Жвирка у верхів'ях Західного Бугу. Археологічні дослідження в межиріччі Вісли, Дністра та Тиси у 2000—2007 рр., с. 160-180.

- Михальчишин, І. 1973. *Нові матеріали до археологічної карти західної Волині та західної Львівщини*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1973/52.
- Михальчишин, І. 1974. *Звіт про археологічні розвідки в басейні середньої течії р. Західний Буг (прикордонні райони Львівської та Волинської областей)*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1974/38.
- Михальчишин, І. 1975. *Звіт про археологічні розвідки на території Львівської області в 1975 році*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1975/111.
- Михальчишин, І. 1986а. Археологічні розвідки в Західному Побужжі. *Археологія*, 55, с. 95-98.
- Михальчишин, І. 1986б. *Звіт про археологічні розвідки на території Волинської, Львівської та Хмельницької областей у 1986 році*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1986/64.
- Михальчишин, І. 1989. *Звіт про археологічні розвідки на території Львівської, Хмельницької, Тернопільської областей в 1989 році*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1989/240.
- Михальчишин, І. 1990. *Звіт про археологічні роботи археологічної експедиції Львівського історичного музею у 1990 році*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1990/105.
- Михальчишин, І. 1991. *Звіт про археологічні розвідки археологічної експедиції Львівського історичного музею на території Львівської області в 1991 році*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1991/56.
- Назар, І., Кісілевич, Ю. 2011. *Звіт про результати археологічних розвідок басейну річки Варенжанка на території Львівської області у 2011 році*. НА НДЦ «РАС» ІА НАН України.
- Назар, І., Кісілевич, Ю., Ковальський-Білокрилий, Я. 2016. *Звіт про результати рятівних археологічних досліджень поселення Корчів 15 Сокальського району Львівської області у 2016 р.* НА НДЦ «РАС» ІА НАН України.
- Назар, І., Ковальський-Білокрилий, Я. 2018. Багатошарове поселення Корчів 15 в басейні Західного Бугу. *Вісник рятівної археології*, 4, с. 124-137.
- Онищук, Я., Сидорович, В., Гринчишин, Б. 2017. *Звіт про археологічні дослідження могильника римського часу Карів I у Західному Побужжі в 2017 році*. НА ІА НАН України, ф. 64.
- Онищук, Я., Сидорович, В. 2019. *Звіт про археологічні дослідження могильника римського часу Карів I у Західному Побужжі в 2019 році*. НА ІА НАН України, ф. 64.
- Онищук, Я., Сидорович, В. 2020. *Звіт про археологічні дослідження могильника римського часу Карів I та кремаційного поховання у с. Речичани Львівської області у 2020 році*. НА ІА НАН України, ф. 64.
- Остапик, Т. 2010. *Звіт про результати археологічних розвідок на території Сокальського району Львівської області у 2010 р.* НА НДЦ «РАС» ІА НАН України.
- Павлів, Д. 2006. Пам'ятки кінця доби бронзи — початку ранньозалізної доби із с. Ульвівки на Сокальщині. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 10, с. 154-165.
- Пелешишин, М. 1962. *Звіт про розкопки на урочищі «Чуб» біля с. Лежниця, Волинської області в 1962 р.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1962/42.
- Пелешишин, М. 1965. *Звіт про розкопки у с. Шепель і м. Торчин Волинської області в 1965 р.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1965/62.
- Пелешишин, М. 1989. *Археологічні дослідження на Львівщині у 1989 році*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1989/171.
- Пелешишин, М. 1990. *Археологічні дослідження на Львівщині у 1990 році (звіт про розкопки на території Яворівського району та м. Червоноград Львівської обл.)*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1990/216.
- Пелешишин, М. 1993а. Археологічні дослідження в межиріччі Західного Бугу та Сяну. *Археологічні дослідження в Україні 1991 р.*, с. 87-88.
- Пелешишин, М. 1993б. Археологічні дослідження в м. Червоноград. *Studia archaeologica*, 1, с. 82-83.
- Петренко, В. 1978. *Украшения Скифии (VII—III в. до н. э.)*. Москва: Наука.
- Прищеп, Б., Назаров, В. 1999. Знахідка античної амфори на городищі в с. Торговище Млинівського району Рівненської області. *Археологічні відкриття в Україні 1998—1999 рр.*, с. 36-37.
- Русанова, І. 1966. *Отчет о работе Древлянского отряда Приднепровской экспедиции в 1966 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1966/48.
- Русанова, І. 1967. *Отчет о работе Древлянского отряда за 1967 г.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1967/28.
- Свешніков, І. 1966. *Звіт з роботи Волинської археологічної експедиції в 1966 р.* Архів відділу археології Інституту Українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, № 103.
- Свешніков, І. 1978. *Звіт з роботи Млинівського загону Ровенської археологічної експедиції Інституту суспільних наук АН УРСР в 1978 р.* НА ІА НАН України, ф. 64, 1978/67.
- Сілаєв, О. 2017. *Звіт про пам'яткоохоронні роботи під час облаштування Локачинського газового родовища на території Волинської області у 2017 році*. НА НДЦ «РАС» ІА НАН України.
- Сілаєв, О. 2018. Дослідження двошарового поселення Міжгір'я 3. *Вісник рятівної археології*, 4, с. 139-165.
- Сілаєв, О., Плеханов, Ю., Фіцко, М. 2008. *Звіт про результати археологічних розвідок на території Сокальського району Львівської області у 2007—2008 рр.* НА НДЦ «РАС» ІА НАН України.
- Сілаєв, О., Сало, Б., Назар, І., Кісілевич, Ю., Ковальський-Білокрилий, Я. 2018. *Звіт про археологічні розвідки в басейні річки Острівка на території Львівської області у 2018 році*. НА НДЦ «РАС» ІА НАН України.
- Сілаєв, О., Ільчишин, З. 2019а. *Звіт про археологічні розвідки у межах басейну річки Білостік на території Радехівського і Сокальського районів Львівської області у 2019 році*. НА НДЦ «РАС» ІА НАН України.
- Сілаєв, О., Ільчишин, З. 2019б. Нові матеріали ранньоскіфського часу в долині річки Луга. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*, 23, с. 154-182.
- Чорний, А., Сало, Б., Фіцко, М., Кісілевич, Ю. 2012. *Археологічне обстеження території Сокальського району у 2012 р.* НА НДЦ «РАС» ІА НАН України.
- Шкоропад, В. 1987. *Звіт про археологічні розвідки проведені на території Волинської області в 1987 році*. НА ІА НАН України, ф. 64, 1987/152.
- Шкоропад, В. 1999. Селище ранньозалізної доби біля с. Хрінники, що на Рівненщині. *Археологічні відкриття в Україні 1998—1999 рр.*, с. 163-164.
- Шкоропад, В. 2003. *Звіт про охоронні археологічні дослідження проведені в 2002—2003 рр. на базатошаровій пам'ятці в с. Рованці Луцького району Волинської обл. в урочищі Гнідава*. НА ІА НАН України, ф. 64, 2002—2003/240.

Bryk, J. 1924. Osady epoki kamiennej na wydmach nadbuzanskich. *Wiadomosci archeologiczne*, IX, s. 50-68.

Cyncalowski, O. 1961. *Materialy do pradziejow Wolynia i Polesia Wolynskiego*. Warszawa.

Janusz, B. 1918. *Zabytki przedhistoryczne Galicyi Wschodniej*. Lwów: towarzystwo dla popierania nauki polskiej.

Sawicka, I. 1930. Pozostałości siedziby «dużyckiej» na stanowisku wydowym pod wsią Hołowno (pow. lubomelski). In: Kostrzewski, J. (red.). *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu siedemdziesiątej rocznicy urodzin prof. Włodzimierza Demetrykiewicza*. Poznań: Polskie Towarzystwo Prehistoryczne, s. 225-240.

REFERENCES

Bardetskyi, A. 2019. Etiudy do kharakterystyky poselennia rannozaliznogo viku Khrinnyky-Shankiv Yar. *Arkheologia i davnia istoriia Ukrainy*, 1 (30), s. 5-22.

Baiuk, V., Konoplia, V., Pohoralskyi, Ya. 2020. Keramichnyi kompleks poselennia Khrinnyky I (za materialamy doslidzhen 2019 roku). *Staryi Lutsk*, XVII, s. 212-216.

Voinarovskiy, V. 2004. Novi arkheolohichni materialy z Chervonohradu ta yoho okolyts. *Belz i Belzka zemlia*, 1, s. 52-59.

Voinarovskiy, V., Ivanovskiy, V., Konoplia, V. 1999. Bahatosharove poselennia Chervonohrad 7. *Lvivskiy arkheolohichniy visnyk*, 1, s. 109-120.

Zlatohorskyi, O. 2008. *Zvit pro rezultaty arkheolohichnykh doslidzhen na bahatosharovomu poselenni v urochyskhchi «Hnidavska Hirka» selo Rovantsi Lutskoho raionu 2008 roku*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 2008/169.

Zlatohorskyi, O. 2010. Riativni rozkopky na Volyni u 2008 rotsi. *Arkheolohichni doslidzhennia Lvivskoho universytetu*, 13, s. 296-308.

Zlatohorskyi, O., Bardetskyi, A. 2009a. Doslidzhennia bahatosharovoho poselennia v uroch. Hnidavska hirka 2009 r. *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini 2009 r.*, s. 145-148.

Zlatohorskyi, O., Bardetskyi, A. 2009b. *Zvit pro rezultaty arkheolohichnykh doslidzhen na terytorii bahatosharovoho poselennia u seli Rovantsi, urochyshe «Hnidavska Hirka» Lutskoho raionu 2009 roku*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 2009/50.

Zlatohorskyi, O., Bardetskyi, A. 2010. Doslidzhennia bahatosharovoho poselennia Hnidavska hirka bilia Lutska u 2009 rotsi. *Materialy i spawozdania Rzeszowskiego osrédka archeologicznego*, XXXI, s. 101-114.

Zlatohorskyi, O., Demediuk, S. 2011. Riativni doslidzhennia u selyshchi Shatsk na Volyni. *Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini 2010 r.*, s. 133.

Ivanovskiy, V. 1987. *Zvit pro robotu Zakhidnobuzkoj hospodovirnoi arkheolohichnoi ekspeditsii ISN AN URSS za 1987 rik*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1987/148.

Ivanovskiy, V. 1999. Doslidzhennia pam'iatok rym'skoho chasu v Zakhidnomu Pobuzhzhzi. *Lvivskiy arkheolohichniy visnyk*, 1, s. 65-72.

Ivanovskiy, V., Konoplia, V., Mykhalchysyn, I., Filevych, V. 1998. Arkheolohichni doslidzhennia bilia s. Yastrubychi. *Volyno-Podilski arkheolohichni studii*, 1, s. 173-189.

Kozak, D. 1990. *Zvit pro rozkopky bahatosharovoho poselennia u s. Horodok na Volyni u 1990 r.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1990/25a.

Kozak, D. 1991. Bahatosharove poselennia bilia s. Horodok na Volyni. *Arkheolohichni doslidzhennia na Ukraini u 1990 r.*, s. 28-29.

Kozak, D. 1994. Pam'iatky davnoi istorii Volyni u s. Lyniv. Lviv: RAS.

Kozak, D. 2009a. Do pytannia pro rybalstvo u skifsku dobu na Volyni. *Vita Antiqua*, 7—8, s. 130-134.

Kozak, D. 2009b. Zhytlovo-hospodarskyi kompleks rybalok doby rannoho zaliznogo viku na Volyni. *Arkheologia*, 2, s. 94-98.

Kozak, D. 2012. *Poselennia neuviv, slov'ian ta hermantsiv na Styri*. Kyiv: IA NAN Ukrainy.

Kozak, D. 2013. *Lynivskiy arkheolohichniy kompleks (materialy z bahatosharovoho poselennia bilia s. Lyniv na Volyni)*. Kyiv; Lviv: Liha-Pres.

Kozak, D. 2016. *Khrinnyky (Shankiv Yar) — pam'iatka davnoi istorii Volyni*. Kyiv: IA NAN Ukrainy.

Kozak, D., Shkoropad, V. 1988. *Zvit pro arkheolohichni doslidzhennia u s. Lyniv na Volyni u 1988 r.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1988/11b.

Kozak, D., Shkoropad, V. 1989. *Zvit pro rozkopky bahatosharovoho poselennia u s. Lyniv na Volyni u 1989 r.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1989/29.

Kozak, D., Oprysk, V., Shkoropad, V. 1999. *Pam'iatky davnoi istorii Volyni u s. Horodok*. Kyiv: IA NAN Ukrainy.

Kozak, D., Pryshchepa, B., Shkoropad, V. 2004. *Davni zemleroby Volyni (pam'iatky arkheolohii na Khrinnytskomu vodoimyshechi)*. Kyiv: IA NAN Ukrainy.

Kozak, D., Pavliv, D. 2010. Poselennia rannozaliznogo chasu bilia s. Khrinnyky na Volyni. *Arkheologia i davnia istoriia Ukrainy*, 2, s. 71-96.

Konoplia, V. 1987. *Zvit pro robotu Zakhidnobuzkoj zahonu Volynskoi arkheolohichnoi ekspeditsii za 1987 rik*. Arkhiv viddilu arkheolohii Instytutu Ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakovycha NAN Ukrainy, № 1148.

Konoplia, V., Ivanovskiy, V. 1997. *Pam'iatky arkheolohii Nadstyr'ia*. Lviv: NVF Ukrainski tekhnolohii.

Kropotkin, V. 1973. *Otchet ob arkheologicheskikh raskopkakh poseleniia i mogilnika u s. Romosh Sokalskogo raiona, Lvovskoi obl. v 1973 g.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1973/104.

Kropotkin, V. 1974. *Otchet ob arkheologicheskikh raskopkakh poseleniia i mogilnika u s. Romosh Sokalskogo raiona, Lvovskoi obl. v 1974 g.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1974/116.

Kropotkin, V. 1975. *Otchet ob arkheologicheskikh raskopkakh poseleniia i mogilnika u s. Romosh Sokalskogo raiona, Lvovskoi obl. v 1975 g.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1975/124.

Kropotkin, V. 1976. *Otchet ob arkheologicheskikh raskopkakh poseleniia i mogilnika u s. Romosh Sokalskogo raiona, Lvovskoi obl. v 1976 g.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1976/114.

Kropotkin, V. 1977. *Otchet ob arkheologicheskikh raskopkakh poseleniia u s. Romosh Sokalskogo raiona, Lvovskoi obl. v 1977 g.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1977/122.

Kropotkin, V. 1984. *Otchet ob arkheologicheskikh raskopkakh poseleniia u s. Romosh Sokalskogo raiona, Lvovskoi obl. v 1984 g.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1984/179.

Krushelnyska, L. 1970. *Zvit pro robotu Zakhidnobuzkoj arkheolohichnoi ekspeditsii u 1970 rotsi*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1970/78.

Krushelnyska, L. 1971a. *Zvit pro robotu Zakhidnobuzkoj arkheolohichnoi ekspeditsii u 1971 rotsi*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1971/80.

Krushelnitskaia, L. 1971b. Pamiatniki rannezheleznoho vremeni v verkhoviakh Zapadnogo Buga. *Sovetskaia arkheologia*, 3, s. 58-66.

Krushelnyska, L. 1976. *Pivnichne Prykarpattia i Zakhidna Volyn za doby rannoho zaliza*. Kyiv: Naukova dumka.

Krushelnyska, L. 1986. *Naukovyi zvit pro robotu Volynskoi oblasnoi hospodovirnoi arkheolohichnoi ekspeditsii ISN AN URSS za 1986 rik*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1986/109.

Krushelnyska, L. 1988. Bronzolyvarnyi osередok IX—VIII st. do n. e. na terytorii Volodymyra-Volynskoho. In: *Mynule i suchasne Volyni. Tezy dopovidei ta povidomlen II-oi Volynskoi istoriko-kraieznauchoi konferentsii, Lutsk, 26—28 travnia, 1988*. Lutsk, s. 53-55.

Krushelnyska, L. 1993. Lezhnyska hrupa pam'iatok Volyni. In: Krushelnyska, L. (red.). *Pam'iatky halshtatskoho periodu v mezhyrichchi Visly, Dnistra i Pryp'ati*. Kyiv: Naukova dumka, s. 143-158.

Mylian, T., Osaulchuk, O., Salo, B. 2006. *Zvit pro pidsumky riativnykh arkheolohichnykh robit (rozkopok) u zoni budivnytstva kvartalu individualnoi zhytlovoi zabudovy na terytorii smt. Zhvyrka Sokalskoho raionu Lvivskoi oblasti u 2006 r.* NA NDTs «RAS» IA NAN Ukrainy.

- Mylian, T., Osaulchuk, O. 2011. Doslidzhennia bahatosharovoï pam'iatky Zavyshen-Zhyvyrka u verkhiv'iakh Zakhidnoho Buhu. *Arkheolohichni doslidzhennia v mezhyrichchi Visly, Dniestra ta Tysy u 2000—2007 rr.*, s. 160-180.
- Mykhalchyshyn, I. 1973. *Novi materialy do arkheolohichnoi karty zakhidnoi Volyni ta zakhidnoi Lvivshchyny*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1973/52.
- Mykhalchyshyn, I. 1974. *Zvit pro arkheolohichni rozvidky v baseini serednoi techii r. Zakhidnyi Buh (prykordonni raiony Lvivskoi ta Volynskoi oblastei)*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1974/38.
- Mykhalchyshyn, I. 1975. *Zvit pro arkheolohichni rozvidky na terytorii Lvivskoi oblasti v 1975 rotsi*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1975/111.
- Mykhalchyshyn, I. 1986a. *Arkheolohichni rozvidky v Zakhidnomu Pobuzhzhii*. *Arkheolohiia*, 55, s. 95-98.
- Mykhalchyshyn, I. 1986b. *Zvit pro arkheolohichni rozvidky na terytorii Volynskoi, Lvivskoi ta Khmelnytskoi oblastei u 1986 rotsi*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1986/64.
- Mykhalchyshyn, I. 1989. *Zvit pro arkheolohichni rozvidky na terytorii Lvivskoi, Khmelnytskoi, Ternopilskoi oblastei v 1989 rotsi*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1989/240.
- Mykhalchyshyn, I. 1990. *Zvit pro arkheolohichni roboty arkheolohichnoi ekspeditsii Lvivskoho istorychnoho muzeiu u 1990 rotsi*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1990/105.
- Mykhalchyshyn, I. 1991. *Zvit pro arkheolohichni rozvidky arkheolohichnoi ekspeditsii Lvivskoho istorychnoho muzeiu na terytorii Lvivskoi oblasti v 1991 rotsi*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1991/56.
- Nazar, I., Kisilevych, Yu. 2011. *Zvit pro rezultaty arkheolohichnykh rozvidok baseinu richky Varenzhanka na terytorii Lvivskoi oblasti u 2011 rotsi*. NA NDTs «RAS» IA NAN Ukrainy.
- Nazar, I., Kisilevych, Yu., Kovalskyi-Bilokrylyi, Ya. 2016. *Zvit pro rezultaty riativnykh arkheolohichnykh doslidzen poselennia Korchiv 15 Sokalskoho raionu Lvivskoi oblasti u 2016 r.* NA NDTs «RAS» IA NAN Ukrainy.
- Nazar, I., Kovalskyi-Bilokrylyi, Ya. 2018. Bahatosharove poselennia Korchiv 15 v baseini Zakhidnoho Buhu. *Visnyk riativnoi arkheolohii*, 4, s. 124-137.
- Onyshchuk, Ya., Sydorovych, V., Hrynchyshyn, B. 2017. *Zvit pro arkheolohichni doslidzhennia mohylnyka rymskoho chasu Kariv I u Zakhidnomu Pobuzhzhii v 2017 rotsi*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64.
- Onyshchuk, Ya., Sydorovych, V. 2019. *Zvit pro arkheolohichni doslidzhennia mohylnyka rymskoho chasu Kariv I u Zakhidnomu Pobuzhzhii v 2019 rotsi*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64.
- Onyshchuk, Ya., Sydorovych, V. 2020. *Zvit pro arkheolohichni doslidzhennia mohylnyka rymskoho chasu Kariv I ta krematsiinoho pokhovannia u s. Rechychany Lvivskoi oblasti u 2020 rotsi*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64.
- Ostapuk, T. 2010. *Zvit pro rezultaty arkheolohichnykh rozvidok na terytorii Sokalskoho raionu Lvivskoi oblasti u 2010 r.* NA NDTs «RAS» IA NAN Ukrainy.
- Pavliv, D. 2006. Pam'iatky kintsia doby bronzы — pochatku rannoalaznoi doby iz s. Ulvivok na Sokalschchyni. *Materialy i doslidzhennia z arkheolohii Prykarpattia i Volyni*, 10, s. 154-165.
- Peleshchyshyn, M. 1962. *Zvit pro rozkopky na urochyschchi «Chub» bilia s. Lezhnytsi, Volynskoi oblasti v 1962 r.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1962/42.
- Peleshchyshyn, M. 1965. *Zvit pro rozkopky u s. Shepel i m. Torchyn Volynskoi oblasti v 1965 r.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1965/62.
- Peleshchyshyn, M. 1989. *Arkheolohichni doslidzhennia na Lvivshchyni u 1989 rotsi*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1989/171.
- Peleshchyshyn, M. 1990. *Arkheolohichni doslidzhennia na Lvivshchyni u 1990 rotsi (zvit pro rozkopky na terytorii Yavorivskoho raionu ta m. Chervonohrad Lvivskoi obl.)*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1990/216.
- Peleshchyshyn, M. 1993a. *Arkheolohichni doslidzhennia v mezhyrichchi Zakhidnoho Buhu ta Sianu. Arkheolohichni doslidzhennia v Ukraini 1991 r.*, s. 87-88.
- Peleshchyshyn, M. 1993b. *Arkheolohichni doslidzhennia v m. Chervonohrad. Studia archaeologica*, 1, s. 82-83.
- Petrenko, V. 1978. *Ukrasheniia Skifi (VII—III v. do n. e.)*. Moskva: Nauka.
- Pryshchepa, B., Nazarov, V. 1999. *Znakhidka antychnoi amfory na horodyshchi v s. Torhovyshche Mlynivskoho raionu Rivnenskoï oblasti. Arkheolohichni vidkryttia v Ukraini 1998—1999 rr.*, s. 36-37.
- Rusanova, I. 1966. *Otchet o rabote Drevlianskogo otriada Pridneprovskoi ekspeditsii v 1966 g.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1966/48.
- Rusanova, I. 1967. *Otchet o rabote Drevlianskogo otriada za 1967 g.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1967/28.
- Svieshnikov, I. 1966. *Zvit z roboty Volynskoi arkheolohichnoi ekspeditsii v 1966 r.* Arkhiv viddilu arkheolohii Instytutu Ukrainoznavstva im. I. Kryp'iakevycha NAN Ukrainy, № 103.
- Svieshnikov, I. 1978. *Zvit z roboty Mlynivskoho zahonu Rovenskoi arkheolohichnoi ekspeditsii Instytutu suspilnykh nauk AN URSS v 1978 r.* NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1978/67.
- Silaiev, O. 2017. *Zvit pro pam'iatkookhoronni roboty pid chas oblashtuvannia Lokachynskoho hazovoho rodovysheha na terytorii Volynskoi oblasti u 2017 rotsi*. NA NDTs «RAS» IA NAN Ukrainy.
- Silaiev, O. 2018. *Doslidzhennia dvosharovoï poselennia Mizhhir'ia 3. Visnyk riativnoi arkheolohii*, 4, s. 139-165.
- Silaiev, O., Pliekhanov, Yu., Fitsko, M. 2008. *Zvit pro rezultaty arkheolohichnykh rozvidok na terytorii Sokalskoho raionu Lvivskoi oblasti u 2007—2008 rr.* NA NDTs «RAS» IA NAN Ukrainy.
- Silaiev, O., Salo, B., Nazar, I., Kisilevych, Yu., Kovalskyi-Bilokrylyi, Ya. 2018. *Zvit pro arkheolohichni rozvidky v baseini richky Ostriuka na terytorii Lvivskoi oblasti u 2018 rotsi*. NA NDTs «RAS» IA NAN Ukrainy.
- Silaiev, O., Ilchyshyn, Z. 2019a. *Zvit pro arkheolohichni rozvidky u mezakh baseinu richky Bilostik na terytorii Radekhiyskoho i Sokalskoho raioniv Lvivskoi oblasti u 2019 rotsi*. NA NDTs «RAS» IA NAN Ukrainy.
- Silaiev, O., Ilchyshyn, Z. 2019b. *Novi materialy rannoskifskoho chasu v dolyni richky Luha. Materialy i doslidzhennia z arkheolohii Prykarpattia i Volyni*, 23, s. 154-182.
- Chorny, A., Salo, B., Fitsko, M., Kisilevych, Yu. 2012. *Arkheolohichne obstezhennia terytorii Sokalskoho raionu u 2012 r.* NA NDTs «RAS» IA NAN Ukrainy.
- Shkoropad, V. 1987. *Zvit pro arkheolohichni rozvidky provedeni na terytorii Volynskoi oblasti v 1987 rotsi*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 1987/152.
- Shkoropad, V. 1999. *Selyshche rannoalaznoho chasu bilia s. Khrinnyky, shcho na Rivnenshchyni. Arkheolohichni vidkryttia v Ukraini 1998—1999 rr.*, s. 163-164.
- Shkoropad, V. 2003. *Zvit pro okhoronni arkheolohichni doslidzhennia provedeni v 2002—2003 rr. na bahatosharovii pam'iattsi v s. Rovantsi Luts'koho r-nu Volynskoi obl. v urochyschchi Hnidava*. NA IA NAN Ukrainy, f. 64, 2002—2003/240.
- Bryk, J. 1924. *Osady epoki kamiennej na wydmach nadbuzanskich. Wiadomosci archeologiczne*, IX, s. 50-68.
- Cyncalowski, O. 1961. *Materialy do pradziejow Wolynia i Polesia Wolynskiego*. Warszawa.
- Janusz, B. 1918. *Zabytki przedhistoryczne Galicyi Wschodniej*. Lwów: towarzystwo dla popierania nauki polskiej.
- Sawicka, I. 1930. *Pozostalosci siedziby «luzyckiej» na stanowisku wydnowym pod wsią Holowno (pow. lubomelski)*. In: Kostrzewski, J. (red.). *Księga Pamiątkowa ku uczczeniu siedemdziesiątej rocznicy urodzin prof. dr Włodzimierza Demetrykiewicza*. Poznań: Polskie Towarzystwo Prehistoryczne, s. 225-240.

D. Sliusar

THE HISTORY OF RESEARCH AND HISTORIOGRAPHY OF THE EARLY SCYTHIAN SITES OF LEZHNYTSKA GROUP

The history of research of the sites of Lezhnytsia group dated to the early Scythian period, which occupied a significant territory of Western Volhynia and upper basins of the Western Bug in the west and the Styr in the east is examined in the paper. The main historiographical aspects are underlined and the analysis of key concepts regarding the cultural and chronological affiliation of the sites under consideration is carried out.

It is customary to consider that the first research of Early Scythian settlements and burial grounds in Western Volhynia came to the early 20th century and were sporadic. However, systematic study of the Lezhnytsia sites began in 1962 as a result of the first stationary excavations by M. Peleshchyshyn at the settlement near the village of Lezhnytsia, which in the future would become eponymous for a whole group of antiquities. Further intensive research by L. Krushelnytska in this direction, conducted between 1970 and 1993, made it possible not only accumulate and systematise a large amount of material but also publish it in 1993 in the concluding chapter of a collective monograph. It was this monograph that the thesis about the possible connection between the Lezhnytsia sites and

the Ulvivets-Rovantsiv type materials, in particular the burial ground in Tyaglov, was first declared.

Further long-term research is associated with a number of scholars, such as I. Sveshnikov, D. Pavliv, I. Mikhalchishin, D. Kozak, V. Shkoropad, V. Konoplya, V. Ivanovsky, and others. The results of excavations by D. Kozak and other scientists at the multi-layered settlement of Khrinnyky I in the Rivne region are of particular importance. These explorations have been ongoing since 1993 and vividly illustrate the connection between the Pre-Scythian and Early Scythian periods. Recent research associated with the activities of the Research Centre «Rescue Archaeological Service» and Ivan Franko National University of Lviv, made it possible to accumulate a new stratum of archaeological material that can answer a whole range of problematic questions and approach closer to understanding the cultural and historical processes that took place during the pre-Scythian and early Scythian periods in the Volyn Upland and a significant part of the Little Polissya.

Keywords: Archaeology of Ukraine, Scythian period, Lezhnytsia group, Vysotska culture, sites.

Одержано 25.10.2025

СЛЮСАР Денис, аспірант, Львівський національний університет імені Івана Франка, Львів, Україна.
Denys SLIUSAR, Phd student, Ivan Franko National University of Lviv, Lviv, Ukraine.
ORCID: 0009-0000-6627-0191,
e-mail: werloden@ukr.net.